

6. JALKAPALLO; ME, MINÄ JA NE

Miten jonkun lajin harrastaminen vaikuttaa ihmiseen? Mikä on yksilön näkökulma kavereihin, peliin, urheiluorganisaatioihin? Minkälainen on jonkun lajin alakulttuuri, miten se näkyy jollakin paikkakunnalla ja miten se vaikuttaa lajin harrastajiin? Mikä on urheilun harrastamisen ja elämäntavan suhde ja miten aktiivinen urheiluharrastus vaikuttaa tulevaisuuden valintoihin? Entä miten urheilija kokee konfliktit järjestelmän kanssa? Tässä luvussa käsitellään näitä kysymyksiä kolmesta eri näkökulmasta.

6.1. JALKAPALLOILIJOIDEN ALAKULTTUURI

Jalkapallomuistelua 1.

"Archie on toinen kahdesta suuresta 3.C:llä, pelikentän primaballerino, ruohomattojen ruhtinas, vaparien valtias ja rankkarien runnoja. Hän muodostaa oivan parin Hanen kanssa, eikä Lyseolla liene toivoa ensi vuoden Oppikoulucupissa, ellei Pase sitten katso aiheelliseksi pitää poikia koululla vielä yhden vuoden.

Yhteisiä piirteitä Archiella on Hanen kanssa muitakin, muun muassa epäämätön mieltymys tislattujen tuotteiden nautitsemiseen kaupungin kapakeissa. Mutta molemmathan ovat ainakin aikaisemmin myös hiihtäneet, ja kun oleilee paljon kylmässä ulkoilmassa, sitä kyllä kaippaa vähän lämmikettä välillä.

Mitä koulutyöhön tulee, niin kyllähän siitä tulee. Nimittäin tulee mitä tulee. Sikäli kuin on tullakseen. Huippu tosin osuu - katso ja hämmästy - samoihin aikoihin kuin Hanellakin, mutta eipä vauhdista voi nytkään valittaa. Motoksi sopinee tunnin alusta tuttu hämmästynyt kysymys: Oliko meillä kotitehtäviäkin?" (kronikka).

Edellinen on yks harvoista kirjallisista muistoista, mitä on jäänyt jäljelle mun lukioajoilta. Koulussamme oli ollu pitkä perinne Lucia-juhlista, joita vietettiin 13. joulukuuta entisen ruotsinkielisen Lyseon perinteiden mukaisesti. Juhlat olivat koulun kolmasluokkalaisten järjestämät ja ohjelmaan kuulu arvokas juhlapuhe vaikkapa kengännauhojen solmimisesta, viihteellistä ohjelmaa kuten imitaatio Armista & Dannysta, kronikat kaikista kolmasluokkalaisista ja Lucia-neidon, jonka arvokas raati kävi etukäteen valitsemassa entisestä tyttölyskästä, juhlallinen esittely.

Muistaakseni mä olin niissä juhlan järjestelyissä aika paljonkin mukana,

taisin vetää jonkun ohjelmankin ja olin Ukkosen Peran kanssa kronikoitten lukijana meidän luokalta. Kronikoitten tekokin oli aika hauskaa puuhaa, mitään piikkejä ei jätetty käyttämättä. Toi mun kronikka oli siis aika raju kahdellakin tapaa, en mä noin hyvä futaaaja ollu, mä vaan satuin oleen mukana hyvissä jengeissä ja toisaalta en mä myöskään mikään doku ollu - meijät vaan tunnettiin nii hyvin siinä kaupungissa ettei mikään jääny ihmisiltä huomaamatta.

"Me" eli jätkät, jotka pelas jalista ("mikkeliläinen sanonta"), oltiin niiku sen kaupungin kerma. Sillon vielä oli kummassakin jengissä eli Empeessä ja Kissoissa kovat junnarit. Meidän koulun joukkue, joka voitti kaks kertaa oppikoulucupin ja tuli kerran toiseks mun siellä oloaikana koostu Empeen vuonna 1976 A-junnujen SM:n voittaneista ja Kissojen vuonna 1978 saman kisan hopeajoukkueessa pelanneista. Sillon seitskytluvun puolivälissä oli se vastakkainasettelu menny aika pieneks ja sellaset koulujoukkueet vielä lisäs sitä yhteisyyttä - me oltiin yhtä samaa jengiä, me vallattiin diskot, kapakat, tanssipaikat, biljardihallit. Futaaajat pääs rafloihi jonon ohi ja kaupunkilaiset tunsu pelaajat ainakin naamalta. Se oli sellanen jengi, jossa kannatti olla.

Me käyttäydyttiinki tietysti vähän päreet kainalossa tyyliin: huulenheitto oli kai pelaamise jälkeen suosituin harrastuski, tehti pilaa toisista. Joskus toki otettiin yhteenki, eikä ollu tavatonta, että futaaajat oli mukana jossai tanssipaikan tappelussa, jossa tavallisesti kaupunkilaiset joutu kärhämään maalaisten kanssa. Se kuulu siihe kuvioo, ett piti olla niiku kova. Erilaisia legendoja lenteli urotöistä, joissa oli rullattu turpaan tai leivottu lätyyn. Tää tietysti tapahtu aina kaljottelun jälkeen. Ja sitten siihe aktiivifutaaajien lievejoukkoon tietysti kuulu sitä kaupungin "alamaailmaa", joista osa oli pikkujunnuna pelannu itekiin - "ja helevetin hyvin, mut ku se ja se tuli valamentajaks", kuulu kulunu legenda.

Torin nurkillalla oli aina kaveri oli sitte yö tai päivä ja töpärin diskossa, myöhemmin Kahverissa ja Stopparissa löyty pelaajien pöytä siitä biljardin vierestä, jossa oli nää nuoret kaverit, mut myös usein poikamiehenä pysytelleet vanhemmatki pelaajat. Siellä jauhettiin keskiviikkoisin, perjantaisin ja lauantaisin - jos ei ollu matsia sunnuntaina - kuulumiset, treenit, kuka oli tehny mitäki edellisenä viikonloppuna tai aiko tehdä ja kuka oli kenenki kanssa. Kesäsi porukat lähti myös jengillä useesti johonki leirintäalueelle viettään viikonloppuu, vaikka melkein kaikki viikonloput oliko peleissä kiinni ettei niitä nyt nii kovin paljo ollu niitä reissuja.

Koulussa tää porukka jakaantu aika paljo, oli lukiossa ihan luokkansa

parhaita, mut oli sitte kavereita, joille koulu ei maistunu lainkaan - ne oli amiksessa jollain raxsalinjalla ja sielläki meleko heikosti. Tässä kylä oli vielä näkyvissä Empeen ja Kissojen ero; useimmin ne amiksen jätkät oli Kissoista, mut kuitenkin se yhteisyys, Me oli tärkeempi ku ne erot. Meillä oli kuitenkin sama kieli, vaikka toiset pärjäs paremmin. Se oli kentillä ja peleissä hioutunu kielipää, jossa pallon liikkeet ja peliäly ei ollu kiinni kirjatieidosta. Koulu saatto olla silleen tärkeetä, ett yks kaverikin oli koulun kirjoissa ett pääsis koulu- ja luokkapeleihin. Vasta cupin loputtua päätti meijän urheiluhullu reksikin ottaa asian puheeksi, ku kaveri oli ollu syksyllä vaan niissä matseissa. Me oltiin aika paljo pois koulustakii näitte kaikkien matsien takia. Maikat ei yleensä oikein siitä pitäny, mut ku ne sai sitte kakkukahvit ku me oltiin voitettu, nii se meni ohi. Oltiinha me niinku koulun edustajia ja mainoksia ja oli se sillai monille maikoilleki tärke juttu, ne pelas ittekki omalla porukalla.

Mulla oli tää kaveri Hane, jonka kanssa me oltii samalla luokalla ja me oltiin hiihdetty kilpaa ja pelattu futista eli oli oltu yhdessä vähän kaikessa. Aluks me oltiin kilpailtu toisiamme vastaan, mut aika pian se loppu, me pelattii yhteen ja siinä me oltiinki aika hyviä. Futiksessa puhutaan "akseleista" tai parivaljakoista, me oltiin sellanen. Me funtsittiin kahestaan kaikkia erikoistilanteita ja kehiteltiin kikkoja, mut ennenkaikkeaa me opittiin lukemaan toisen peliä nii ettei tarvinnu ku saaha pallo, niin voi arvata missä toinen oli menossa. Itse asiassa meijän futiksen peluun lopun alku alko, ku Hanelta katkes käsi sinä keväänä ku me kirjoitettiin. Se akseli ei sen jälkeen enää koskaan toiminu, vaikka me pelattiinki vielä yhdessä - Hane ei oikein toipunu siitä, enkä kai mäkkään. Me oltiin just tekemässä läpimurto ykkösporukkaan, mut yhtäkkiä mä menetin niinku vasemman jalkani. Mä en enää saanu keltään hyviä syöttöjä, eikä mulla ollu ketään jolle antaa mun syötöt. Mä juoksentelin sen loppukesän aika orpona kentällä, kun muitakaan meijän junnujengin jätkiä ei ollu sillon vielä paljon ykkösessä.

On jääny mieleen ne aurinkoiset kesälauantait ku me pelattiin Hänskin hiekkahaudassa, joka oli niiku meijän kotikenttä tai sitten jossain Lahessa, Kuopiossa, Hesassa, missä milloinki. Ne oli jotain. Sellanen pelijännitys oli tietty aina, vaikka monesti ne matsit oli aika selviä jo etukäteen. Mut kuitenkin, ja meillä oli sellanen kova sisäne kilpailu joka piti tason koko ajan korkeella. Me jaettiin niinku tyylipisteitä kans siitä pelistä, ei riittäny ett voitti se piti tehdä tyyllillä. Löysiä maaleja ei niiku laskettu, mut upeita kuvioita muisteltiin ja maisteltiin vielä kauan - mäkin muistan vaikka kuinka monta maalia ihan lähtötilanteesta asti ku niitä kelattiin nii usein läpi.

Me tunnetaan kans meidän vastustajat monen vuoden takaa, me spekuloiin niitten hyvillä ja huonoilla puolilla ja verrattiin niitten kehitystä omaamme. Kupsin ja Reippaan jätkät oli meille kai rakkaimmat viholliset, me pelattiin niitä vastaan useesti ja ne oli parhaimmat. Niissä matseissa oli aina tunnelmaa enemmän ku muissa. Oli tietty Empeen matseissaki aina oma fiiliksensä.

Se oli kai aika helppoo aikaa, ei tarvinnu miettiä mitä teki iltasin ja kesäsin. Oli se tietty hemmetin raskastaki, meistä monet kävi ykkösen treeneissä jo viistoista-vuotiaasta ja harjoituksia ja pelejä tuli aika älyttömästi. Ja oli koko ajan se kilpailu pelipaikoista varsinki ykkösessä, jossa monet vanhemmat pelkäs meitä nuorempia, ku se merkitsi niille tosi paljo. Moni oli tullu vaan pelaamisen takia siihen kaupunkiin eikä niillä ollu paljo muuta elämää ku se pelaamine. Meillä oli sellanen ikäero siinä välissä, ku ykkösen runkopelaajat alko olla lähellä kolmeekymppiä ku me kasvettiin ulos junna-reista. Se oli silleinki iso hyppäys porukkaan, joka oli pelannu yhteen sellaset kymmen-kunta vuotta.

Mut useimmille meistä se oli ittestään selvää ett taistellaan paikka ykköseen ja jatketaan pelaamista nii kauan ku se luistaa. Ja olihan siinä kaupungissa muitaki porukoita joihin saatto mennä pelaan, vaikka just meidän jengi oli niiku kasvanu ottaan sen Pallo-Kissojen ykkösen haltuunsa. Ja niinhän siinä sitte myöhemmin käviki.

Tulkintaa

Edellisissä katkelmissa yritin kuvata, millaista oli olla nuori jalkapalloilija kotikaupungissa-ni Mikkelissä 1970-luvun loppupuoliskolla. Käytän alakulttuurikäsitettä kuvaamaan kaikkea sitä, minkä me pelaajat ja osa kaupunkilaisista jaoimme yhteisenä ymmärrykse-nä silloisesta todellisuudesta. Suomessa ei ole ollut samanlaista (työväenluokkaista) emokulttuuria kuin Englannissa, jossa alakulttuurikäsitettä on alkuperin käytetty Birminghamin koulukunnan töissä. Silti se emokulttuuri, joka oli syntynyt Mikkeliin sodan jälkeen kiinnittyen juuri jalkapallon pelaamiseen, sen seuraamiseen ja sen merkitykseen kaupunkilaisten elämässä, mielestäni kykeni synnyttämään alakulttuuriksi kutsuttavaa jalkapallon tai jalkapalloilijoiden alakulttuuria. Mutta mitkä olivat ne alakult-

tuurin tunnuspiirteet, jotka muodostivat koodiston, jonka mukaisesti toimiessa muut aktorit ymmärsivät toisten tekemiset?

"Me"

Päällimmäinen muisto nuoruudestani liittyy ajatukseen Meistä, jalkapalloilijoista. Me koostui jalkapallon pelaajista yleensä, se rakensi alakulttuurin, jossa tietyt asiat olivat samoja ja itsestään selviä. Tämä alakulttuuri loi kaksinkertaisen turvallisuuden tunteen, koska kaikilla oli ainakin osaltaan yhteinen kokemustausta ja tulevaisuudenperspektiivit, sillä alakulttuuri oli traditionaalinen - monissa suvuissa oli pelattu jalkapalloa jo edellisessä sukupolvessa ellei jo sitäkin aiemmin.

Jalkapalloilijoiden alakulttuurin tunnuspiirteitä olivat miehisuus, koulunvastaisuus, työväenluokkainen kielenkäyttö ja käyttäytyminen. Se, että paras koodi oli miehinen ja työväenluokkainen, ei tarkoittanut sitä, että kaikkien olisi tarvinnut sitä noudattaa. Koodi oli kuitenkin atraktiivinen aivan samoin kuin Paul Willisin kuvaamille englantilaisille nuorille miehille (1984, 54-60; 64-73). Jalkapalloilijoista suuri osa oli lähtöisin työläisperheistä ja esimerkiksi ikäisistäni pelaajista monet asuivat kaupungin vuokrataloissa tietyllä rajoitetulla alueella. Jalkapalloilijoiden alakulttuuri oli voimakas senkin vuoksi, että lähes kaikki Mikkelin pikkupojat olivat pelanneet jalkapalloa, koska nappulakoulu ja korttelisarjat vetivät mukaan kaikki kynnelle kykenevät. Myös naisjalkapallo alkoi Mikkelissä jo 1960- ja 1970-lukujen taitteessa vireänä. Jalkapallo ei vetänyt ikäisiäni pois kaduilta, itse asiassa päinvastoin: jalkapalloilijat olivat juhlijoiden maineessa ja monet asiat tehtiin yhdessä vanhempien pelaajien kanssa ennen muita samanikäisiä. Toisaalta jalkapallo saattoi kyllä pitää potentiaaliset "syrjäytyjät" yhteiskunnan ruodussa

ainakin niin kauan kuin säännöllistä jalkapallon harrastusta riitti.

Me tarkoitti myös ystäviä, läheisiä pelikavereita, joiden kanssa lähes kaikki oli yhteistä, koulu, harrastukset, puheenaiheet, tavat toimia. Pelatessa syntyi myös monesti sellainen ymmärrys, joka ylitti henkilökohtaiset ristiriidat - jotkut pelasivat loistavasti yhteen, vaikka eivät kovin hyvin tulleetkaan muuten toimeen keskenään. Jalkapallo yhdisti erilaisia intressejä ja opetti ainakin johonkin rajaan asti hyväksymään muiden poikkeavia näkemyksiä, jos se tuotti pelissä onnistumisia.

Jalkapalloilijan ura

Jalkapallo oli monille elämää määrittävä tekijä: sen kautta saatiin ystävät ja sen alakulttuurin avulla opittiin tekemään valintoja. "Normaali" jalkapalloilijan ura Mikkelissä kulki siten, että jalkapallon takia - tai sen alakulttuurin - jätettiin opiskelu vähälle ja pyrittiin menestymään jalkapallossa. Kun koulutusta ei ollut, niin menttiin töihin kaupungin liikuntatoimistoon, postiin ja vesi- tai sähkölaitokselle. Valinta oli helppo, koska tapana oli, että vuorotellen kummastakin seurasta joku sai työpaikan edellä mainituista laitoksista. Jalkapallon avulla siis päästiin elämässä eteenpäin, vaikka koulutusta ei paljon olisi hankittukaan. Samalla kuitenkin valinta tarkoitti sitä, että sosiaalista nousua ei saavutettu muutoin kuin mahdollisesti jalkapallon avulla. Englantilaisten työväenluokan nuorten tapauksissa miehinen käyttäytyminen yhdistettynä työssäkäyntiin, joka tuotti rahaa, pysytti pojat sosiaalisesti aliarvostetuimmista tehtävissä yhteiskunnan arvoasteikolla (Willis 1984). Jos jalkapalloilijoita arvostelisi vain työn näkökulmasta, niin tilanne olisi sama, mutta jalkapallo toi sen arvostuksen, jota työ ei ehkä tuonutkaan - ja jalkapallon pelaamisesta voi lisäksi saada palkanlisää aivan kohtuullisesti.

Jalkapallo työnä ja juhlana

Harjoittelu jalkapallojoukkueessa vertautuu helposti työhön; on tietyt tarkat työajat, on usein autoritaariset - pomot, on tayloristinen työnjako niin pelissä kuin varsinkin harjoitteissa, on palkka pinnarahoina, on työ(pelaaja)markkinat, on jatkuva kilpailu pelipaikoista ja sarjapisteistä. Seurayritys myös kamppailee aivan samojen talouden lakien alaisena kuin mikä muu yritys tahansa. Urheilutuote tarvitsee pelaajatavaran, jota voidaan harjoittaa, mutta myös myydä, ostaa tai vaihtaa parempaan.

Jalkapallon harjoittelu on homologista teollisuustyön kanssa, aivan kuten juoksemisen voi sanoa olevan homologista nykyaikaisen tietotyön kanssa (Karisto 1985, 260-263). Harjoituksissa "pomot" käskevät alaisiaan tekemään pilkottuja harjoitteita, drillejä", jotta kokonaistuote valmistuisi. Myös kentällä vallitsee selkeä työnjako, jossa jokaisella on määrätty ennalta sovittu ja harjoiteltu tehtävänsä. Työ on ruumiillista ja pelaajien mahdollisuus vaikuttaa työn tulokseen ei useinkaan ulotu suunnitteluun tai strategian laadintaan, vaan ainoastaan saadun tehtävän toteuttamiseen.

Jalkapallon pelaaminen on myös juhlaa silloin kun astelee tutulle pelikentälle yleisön eteen ja tietää, että tulossa on jännittävä ottelu. Halu näyttää osaamisensa ja halu jännityksen purkamiseen, joka on ladattu tärkeään peliin. Sellaista tunnetta, jossa on kotiyleisönsä kannustamana kamppailemassa seuran hyväksi, ei saavuta privateissa pyrkimyksissä kuten koulunpenkillä. Se on hetkellinen voimakas itsensä ylittämisen ja yhteisyyden tuntemisen tunnetila, joka saavutetaan pelattaessa joukkueessa, jossa on hyvä yhteishenki.